

ЦІНОВІ ПОЗИЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПШЕНИЦІ НА СВІТОВОМУ РИНКУ

Л. Л. ПАНКРАТОВА, кандидат економічних наук,
доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,
Національний університет біоресурсів та природокористування України
ORCID: 0000-0002-1403-9454

E-mail: pankratova2105@gmail.com

С.М. ГРАБІНА, студентка спеціальності «Підприємництво, торгівля та
біржова діяльність»
Національний університет біоресурсів та природокористування України
E-mail: sfhrbn4@gmail.com

Анотація: У статті здійснено аналіз цінних позицій української пшениці на світовому ринку, виявлено основних конкурентів та цільові ринки її збуту, а також завдання, які постають перед операторами зернового ринку у зв'язку з розширенням участі у світовій торгівлі, адже Україна наростила обсяги збуту пшениці за останні 7 років більше ніж у три рази. Частка України в загальному обсязі збуту пшениці країнами Чорноморського басейну у 2019/2020 маркетинговому році склала 23,1 %, частка Росії – 48,4 %, Румунії – 10,1 %. Вочевидь, серйозним конкурентом України в Причорноморському регіоні є Росія, яка за цей період також наростила обсяги збуту пшениці на експорт більш, ніж у тричі і має достатньо політичних та економічних мотивів для проведення агресивної цінової політики. Інші найближчі конкуренти - Франція та Румунія, мають досить сильні ринкові позиції завдяки протекціоністській політиці ЄС. Підвищення біржових котирувань на зерно у 2020 році призвело до загострення цінової ескалації на світових ринках у гонитві за прибутками.

Для посилення здобутих ринкових позицій на світовому ринку зерна й отримання достойних результатів підприємницької діяльності варто задіяти внутрішні та зовнішні резерви підвищення конкурентоспроможності, такі як стабілізація макроекономічних показників і, зокрема, валютного курсу, оптимізація технологій виробництва та зберігання продукції для зниження втрат, дотримання принципів ділової етики та дисципліни під час виконання укладених контрактів, розширення можливостей інфраструктури та логістики ринку зерна, посилення інформаційної роботи та професійної промоції для підвищення іміджу української продукції та просування її на зарубіжні ринки.

Між тим сьогодні підприємницьким структурам агробізнесу необхідно виважено підходити до подальшого нарощування обсягів експорту українського зерна, оцінювати можливості ефективного його збуту з огляду на потреби світового ринку та результати власної господарської діяльності.

Ключові слова: ціни, цінні позиції, конкурентоспроможність, ф'ючерси, експорт, імпорт, пшениця.

Актуальність. В останні роки Україна стає все активнішим гравцем світового ринку, розширюючи обсяги постачання зерна, олійних культур та продуктів їхньої переробки на світові ринки. У разі торгівлі зерном на зарубіжних ринках перед українськими операторами ринку постає низка завдань, а саме: забезпечення безпрецедентної надійності виконання зовнішньоторгівельних контрактів та стабільності поставок; дотримання показників якості продукції й рівня цін, які б могли конкурувати з цінами реалізації зерна з інших країн. Водночас посилюється залежність доходів та рентабельності агровиробників від світової кон'юнктури, рівня світових цін, тощо. Розуміння механізму впливу певних фундаментальних чинників на ціни дасть змогу спрогнозувати потребу в зерні, а відповідно і площі посіву та обсяги виробництва.

Саме тому, в умовах глобалізації ринків дослідження цінових позицій та конкурентоспроможності української пшениці серед основних експортерів зерна, насамперед країн Чорноморського басейну, є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам ціноутворення в агропродовольчому комплексі України, і, зокрема, на ринку зерна присвячені праці О. М. Шпичака, О. В. Боднар [1], М. М. Ільчука та ін. [2]. Конкурентні переваги продукції зернової галузі вивчали Н. Є. Голомша і О. Я. Дзядичевич, які здійснили порівняльну характеристику показників експорту зерна (пшениці, ячменю, кукурудзи) та індексів конкурентних переваг України, Росії та ЄС [3]. Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності України на світових ринках вивчали Ю. О. Лупенко і Н. І. Патика [4].

З посиленням ролі Чорноморського регіону в світовій торгівлі опубліковано наукові праці, у яких висвітлюється поведінка та політика ціноутворення країн-експортерів цього регіону. Серед останніх досліджень представляють інтерес роботи Gafarova, G. et al. [5], Götz, L. et al. [6], Goychuk, K. et al. [7], Kvasha, S. et al. [8].

Мета. Проаналізувати цінові позиції української продовольчої пшениці на світовому ринку, насамперед серед країн найближчих конкурентів, та виявити внутрішні та зовнішні резерви для їх посилення.

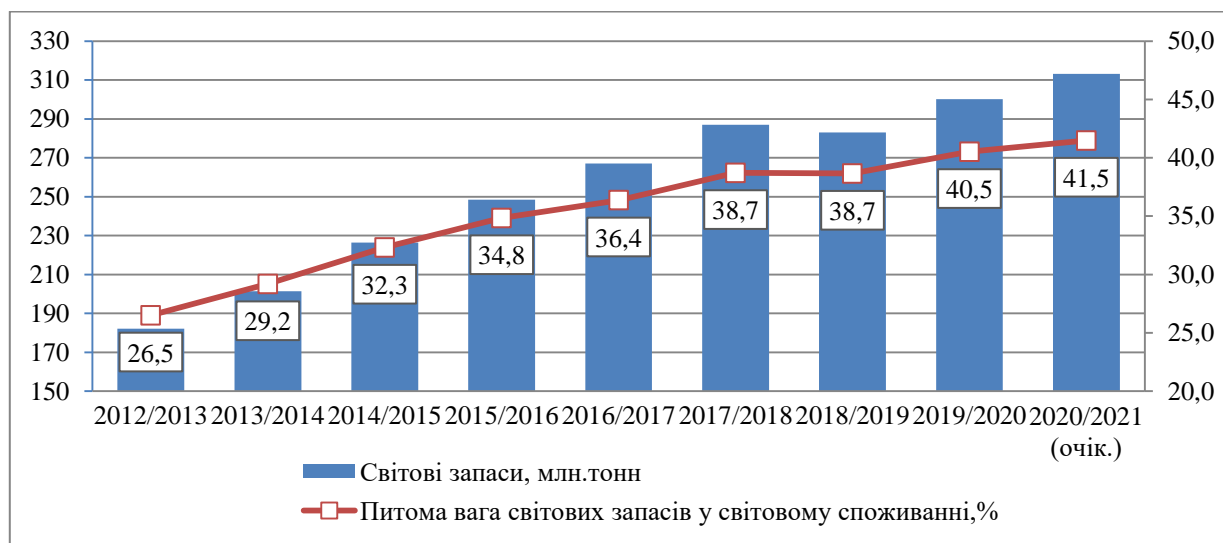
Методи. Використано такі загальнонаукові методи: порівняння, аналізу й синтезу, дедукції, індукції, експертних оцінок тощо; статистичні методи: темпи приросту, росту, трендової екстраполяції, балансового аналізу тощо. Для аналізу біржових цін використано метод фундаментального аналізу.

Результати. На засіданні Генеральної Асамблеї ООН у вересні 2015 року було затверджено Цілі сталого розвитку до 2030 року, серед яких: подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства. Ця ціль передбачає нарощування обсягів виробництва та припинення всіх форм голоду та недоїдання до 2030 року й забезпечення доступності харчування в достатній кількості, насамперед для дітей [9]. Розширення обсягів виробництва в тих масштабах, що передбачені міжнародними організаціями для розв'язання проблеми голоду та недоїдання у світі неможливе без участі країн, що розвиваються і які ще мають потенціал зростання урожайності культур та продуктивності тварин. Тоді як економічно розвинуті країни цей потенціал вичерпали.

Незважаючи на стурбованість міжнародних організацій проблемами неконтрольованого зростання населення певних країн (Африки, Індії тощо) та загрозу їхній продовольчій безпеці, сьогодні на світовому ринку не спостерігається дефіциту зерна пшениці. Сприятливі кліматичні умови останніх років, ріст урожайності внаслідок використання нових технологій вирощування культур та діджиталізації виробничих процесів дають змогу отримувати з року в рік усе більші обсяги виробництва пшениці, яка є найважливішою продовольчою культурою.

Показники світового балансу пшениці (валовий збір, споживання, експорт, імпорт) в останні роки зростають, проте все ж темпи виробництва випереджають темпи зростання обсягів споживання. У результаті, перехідні запаси пшениці накопичуються із року в рік і їхній обсяг очікується у 2020/2021

маркетинговому році на рівні близько 313 млн. тонн, що складе 41,5 % щодо світового споживання, тоді як ще у 2012/2013 маркетинговому році цей показник був на рівні 26,0 % (рис. 1).

Рис. 1. Світові запаси пшениці та їхня частка у світовому споживанні

Джерело: побудовано за даними звіту WASDE USDA, URL: <https://www.usda.gov/>

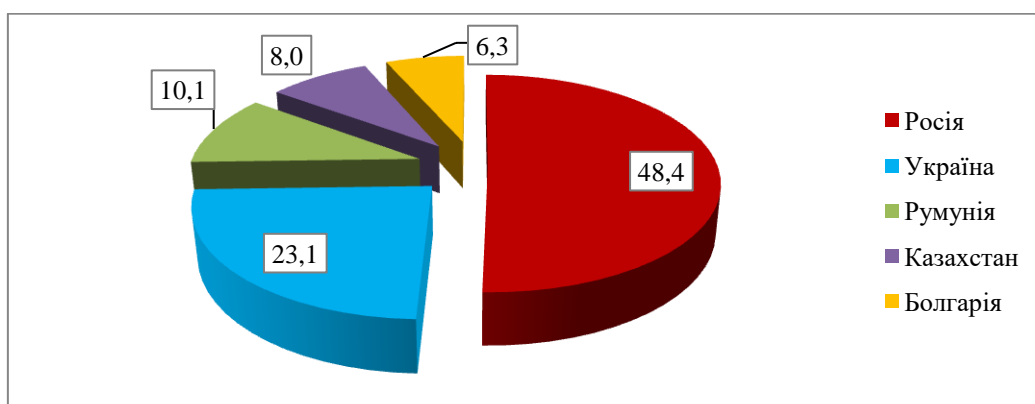
Упродовж досліджуваного періоду Україна поступово відвойовувала частку у світовій торгівлі зерновими культурами і зайняла високі позиції у світових рейтингах. Зокрема, по пшениці в 2019/2020 МР частка України склала 9,3% у загальному світовому експорті, а це шосте місце у рейтингу основних експортерів. Випереджають Україну: Росія, ЄС, США, Канада та Австралія.

Україна має достатньо потенційних можливостей, щоб гарантувати власну продовольчу безпеку та експортувати надлишки виробленої продукції на експорт. У 2019/2020 маркетинговому році частка експортованої пшениці склала 72,2 % від загального обсягу виробництва.

Світовий ринок ставить високі вимоги до якості продукції та її конкурентоспроможності. Формування світових цін має свою специфіку, вони формуються на базі найефективніших суб'єктів господарювання, що є основними постачальниками цього товару на світовий ринок. Індикатором світових цін на пшеницю є такі біржові майданчики, як Чиказька біржа (CME Group), де торгують ф'ючерсами на американські сорти пшениці

йчорноморську пшеницю; біржа Euronext, де торгують ф'ючерсами на європейську борошномельну пшеницю тощо.

Ф'ючерсні ціни тісно пов'язані з цінами реального (спотового) ринку й мають значний вплив на їхнє формування. Водночас кожен регіон має свою специфіку і внутрішню конкуренцію між країнами. Зокрема, Україні доводиться конкурувати за ринки збуту пшениці в Чорноморському басейні з Росією, Румунією, Казахстаном і Болгарією. Частка України в загальному обсязі збуту пшениці країнами Чорноморського басейну у 2019/2020 МР склала 23,1 %, Росії – 48,4 %, Румунії – 10,1 % (рис. 2).

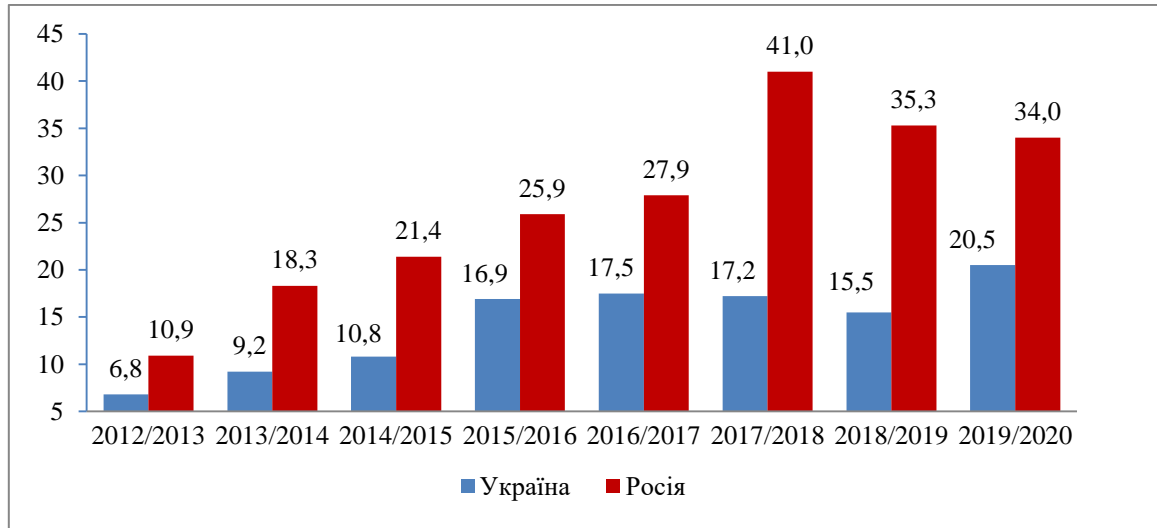

Рис. 2. Питома вага певних країн Чорноморського басейну в експорті пшениці у 2019/2020 маркетинговому році, %.

Джерело: побудовано за даними УкрАгроКонсалт, URL: <http://agrisupp.com/en/dashboard/data>

Про збільшення конкурентоспроможності української пшениці на світовому ринку свідчить зростання обсягів її експорту більше, ніж у тричі із 6,8 млн тонн у 2012/2013 МР до 20,5 млн тонн у 2019/2020 МР (рис. 3). Українське зерно отримало визнання й довіру серед країн-імпортерів завдяки низки чинників, зокрема: 1) розширення обсягу виробництва пшениці в останні роки, що дає змогу формувати крупні експортні партії для транспортування зерна великотоннажними суднами типу Panamax, 2) стабільність та прогнозованість постачання пшениці українськими експортерами завдяки підписанню Меморандуму про узгодження позицій на ринку зерна між

відомчим міністерством і учасниками зернового ринку¹ 3) лояльна цінова політика, яка приваблює імпортерів, особливо з країн Африки. Основні імпортери української пшениці – Єгипет, Індонезія, Філіппіни, Бангладеш, Марокко тощо.

Рис. 3. Динаміка експорту зерна і зернових культур з України та Росії в 2012/2013 – 2019/2020 маркетингових роках, млн тонн.

Джерело: побудовано за даними УкрАгроКонсалт, URL: <http://agrisupp.com/en/dashboard/data>

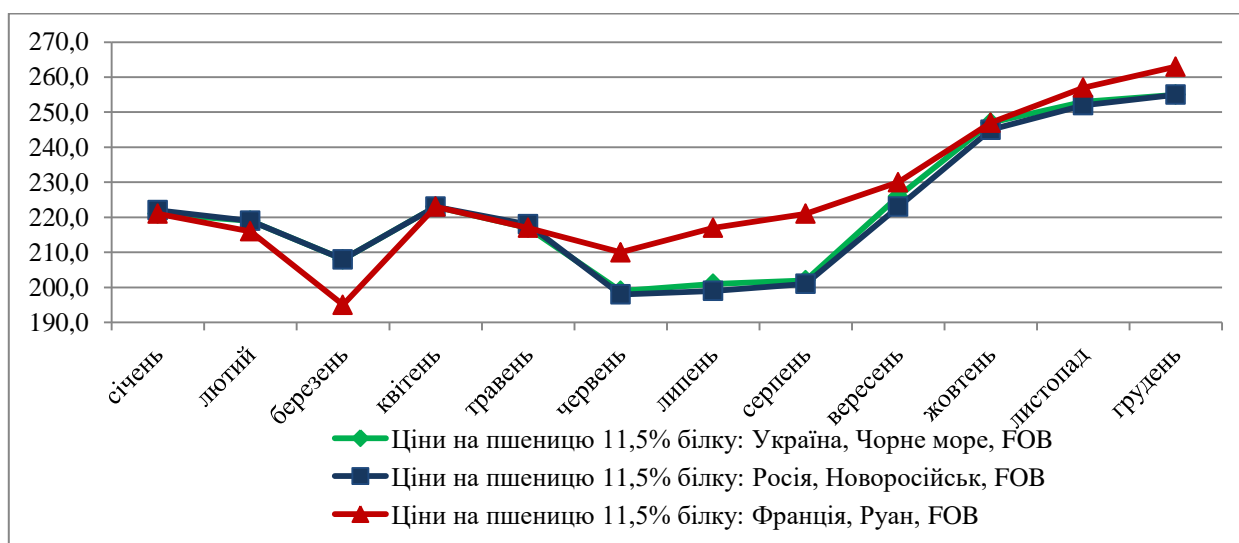
Не менш амбітні цілі щодо розширення експорту пшениці в Росії, яка наростила обсяг збуту пшениці у 2019/2020 МР більш, ніж утричі порівняно з 2012/2013 МР. Якісні характеристики української та російської пшениці ідентичні, вартість фрахту Чорним морем також не має значних відмінностей, тому конкуренції між країнами не уникнути.

Ще одним конкурентом для української пшениці є зерно з Франції, яке відвантажується з річкових портів Рейну. За якісними властивостями українська і французька пшениця схожі й тому конкурують між собою на ринках Північної Африки та Близького Сходу.

Порівняння експортних цін на продовольчу пшеницю з умістом білку 11,5 % свідчить, що російська та українська пшениця реалізувалася у 2020 році з незначною різницею у ціні – до 1 дол. США/тонну в окремі місяці (рис.4). Французька пшениця врожаю 2020 року реалізувалася за вищими цінами, ніж

¹ Меморандум підписувався вісім років поспіль між Міністерством аграрної політики та продовольства України (з жовтня 2019 р. Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України) і суб'єктами господарювання - експортерами зерна

українська та російська, зокрема, в червні-серпні це перевищення становило 11-19 дол. США/тонну на умовах постачання FOB. Саме тому, у цей період покупці французької пшениці «переключилися» на чорноморську пшеницю.

Рис. 4. Динаміка експортних цін на пшеницю продовольчу з вмістом білка 11,5 % у 2020 р., дол. США/тонну.

Джерело: побудовано за даними УкрАгроКонсалт, URL: <http://agrisupp.com/en/dashboard/data/>

Отже, у зовнішній торгівлі Україна дотримується цінових позицій, які б давали змогу бути конкурентоспроможними, незважаючи на будь-які внутрішні чинники. А у 2020 році склалася досить складна ситуація зі збутом зерна, через небажання фермерів виконувати умови форвардних контрактів, укладених ще весною за нижчими цінами. Проте на експортних цінах та обсягах реалізації пшениці ці колізії не відобразилися.

Висновки і перспективи. Україна має істотні переваги для успішної участі у світовій торгівлі: відносна географічна близькість до основних імпортерів пшениці (країн Північної Африки та Близького Сходу), родючі чорноземи та потенціал нарощування урожайності, обсягів виробництва й експорту пшениці тощо. Водночас найближчі конкуренти України в чорноморському регіоні також розширюють свою присутність на світовому ринку зерна. Для посилення цінових позицій продовольчої пшениці на світовому ринку та забезпечення дохідності агробізнесу варто залучити внутрішні та зовнішні резерви конкурентоспроможності.

Внутрішні резерви конкурентоспроможності полягають у стабілізації макроекономічних показників і, зокрема, валютного курсу, покращенні технологій виробництва та зберігання зерна, дотримання ділової етики під час виконання укладених контрактів, підвищення спроможності інфраструктури та логістики, які наразі є «вузьким» місцем для розширення зовнішньої торгівлі. Недостатнім є рівень знань українських підприємців, особливо малого й середнього бізнесу, щодо можливостей самостійної участі в експортній діяльності. Також, серйозним недоліком є повна відсутність державного протекціонізму експорту зерна, тоді як у країнах ЄС широко використовують експортне субсидування.

До зовнішніх резервів конкурентоспроможності варто віднести економічні важелі, які останнім часом застосовуються конкурентами України для розширення присутності на ринках країн Північної Африки та Близького Сходу. Це такі як: пільгові міждержавні кредити на закупівлю зерна, маркетингові заходи для залучення покупців, зокрема, регулярні демонстраційні та виставкові заходи тощо.

Подальші дослідження будуть спрямовані на поглиблення аналізу економічних результатів та наслідків експортної діяльності. Важливо зіставити вигоди від експортної діяльності та негативні наслідки, такі як техногенне навантаження на довкілля тощо.

Список використаних джерел:

1. Шпичак, О. М., & Боднар, О. В. Вигоди та проблеми експорту зерна з України. *Економіка АПК*. 2013. № 10. С. 5-15.
2. Ільчук, М. М., Коновал, І. А., Барановська, О. Д., & Євтушенко, В. Д. Розвиток ринку зерна в Україні та його стабілізація. *Економіка АПК*, 2019. № 4. С. 29-38.
3. Голомша, Н. Є., & Дзяди́кевич, О. Я. Конкурентні переваги продукції зернової галузі на світовому ринку. *Економіка АПК*. 2017. № 11. С. 61-66.
4. Лупенко, Ю. О., & Пати́ка, Н. І. Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності України на світових ринках сільськогосподарської продукції. *Агросвіт*, 2019. № 11, р.16-23.
5. Gafarova, G., Perekhozhuk, O., & Glauben, T. Price discrimination and pricing-to-market behavior of Black Sea region wheat exporters. *Journal of Agricultural and Applied Economics*. 2015. No. 47(3). P. 287-316.

6. Götz, L., Glauben, T., & Brümmer, B. Wheat export restrictions and domestic market effects in Russia and Ukraine during the food crisis. *Food Policy*. 2013. No. 38. P. 214-226.

7. Goychuk, K., & Meyers, W. H. Black Sea and world wheat market price integration analysis. *Canadian Journal of Agricultural Economics/Revue canadienne d'agroéconomie*. 2014. No. 62(2), P. 245-261.

8. Kvasha, S., Pankratova, L., Koval, V., & Tamošiūnienė, R. Illicit Financial Flows in Export Operations with Agricultural Products. *Intellectual Economics*, 2019. No. 13(2). P. 195-209.

9. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей 25 сентября 2015 года URL:

https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/2030_Agenda_ru.pdf

References

1. Shpychak, O. M., & Bodnar, O. V. (2013). Vyhody ta problemy eksportu zerna z Ukrainy [Benefits and problems of grain exports from Ukraine], *The Economy of Agro-Industrial Complex*, (10), pp. 5-15 [In Ukrainian].

2. Ilchuk, M. M., Konoval, I. A., Baranovska, O. D., & Yevtushenko, V. D. (2019). Rozvytok rynku zerna v Ukraini ta yoho stabilizatsiia [Grain market development in Ukraine and its stabilization], *The Economy of Agro-Industrial Complex*, (4), pp. 29-38 [In Ukrainian].

3. Holomsha, N. Ye., & Dziadykevych, O. Ya. (2017). Konkurentni perevahy produktsii zernovoi haluzi na svitovomu rynku [Competitive Advantages of Grain Products in the Global Market], *The Economy of Agro-Industrial Complex*, (11), pp. 61-66 [In Ukrainian].

4. Lupenko, Yu. O., & Patyka, N. I. (2019). Rol innovatsii u zabezpechenni konkurentospromozhnosti Ukrainy na svitovykh rynkakh silskohospodarskoi produktsii [The role of innovation in ensuring Ukraine's competitiveness in world agricultural markets], *Agrosvit*, (11), pp. 16-23 [In Ukrainian].

5. Gafarova, G., Perekhozhuk, O., & Glauben, T. (2015). Price discrimination and pricing-to-market behavior of Black Sea region wheat exporters. *Journal of Agricultural and Applied Economics*, 47(3), pp. 287-316 [In English].

6. Götz, L., Glauben, T., & Brümmer, B. (2013). Wheat export restrictions and domestic market effects in Russia and Ukraine during the food crisis. *Food Policy*, 38, 214-226 [In English].

7. Goychuk, K., & Meyers, W. H. (2014). Black Sea and world wheat market price integration analysis. *Canadian Journal of Agricultural Economics/Revue canadienne d'agroéconomie*, 62(2), pp. 245-261 [In English].

8. Kvasha, S., Pankratova, L., Koval, V. & Tamošiūnienė, R. (2019). Illicit Financial Flows in Export Operations with Agricultural Products. *Intellectual Economics*, 13(2), pp. 195-209 [In English]. DOI: <https://doi.org/10.13165/IE-19-13-2-10>.

9. Rezoliutsyia, pryniataia Heneralnoi Assambleei 25 sentiabria 2015 hoda Available at :
https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/2030_Agenda_r.pdf [In Ukrainian].

PRICE POSITIONS OF UKRAINIAN WHEAT ON THE WORLD MARKET

L. Pankratova, S. Hrabina

Abstract. *The article analyzes price positions of Ukrainian wheat on the world market, detects main competitors and its target market. Also, tasks for cereal market operators in connection with an increase of Ukrainian share in world trade due to surge in Ukrainian wheat sales more than 3 times for the last 7 years is considered in the article. The Ukrainian share in wheat sales of the Black Sea basin countries was 23,1%, Russian share – 48,4%, Romania – 10,1% in 2019/2020 marketing year. The main competitor of Ukraine among the Black Sea basin countries is Russia that has increased its wheat exports more than 3 times and has enough political and economic motivations to use predatory pricing strategies. Other worthy competitors are France and Romania. They have strong market positions because of the European Union protectionist policy. The rise in stock for crops in 2020 caused price escalation on the world market.*

We should use internal and external methods such as macroeconomic stabilization, in particular exchange rate, optimizing technology for production and storing to prevent losses, adherence to the principles of business ethics in the execution of contracts, improvement of the remaining infrastructure, logistics and information-based promotion to provide raising the image of Ukrainian products on the world market.

Today the agricultural businesses should make informed decisions regarding further export of Ukrainian wheat, realistically assess the capacities of its sales considering world market demands and own economic activity results.

Keywords: *prices, price positions, competitiveness, futures contract, import, export, wheat.*